

Két szélső bécsi, középen három Capodimontei porcelláncaoport.
(Báró Kohner műgyűjteményéből.)

Porcelains de Vienne et de Capodimonte.
(De la collection du baron Kohner.)

DR. PATAI JÓZSEF: BÁRÓ KOHNER ADOLF MŰGYŰJTEMÉNYE.

Báró Kohner Adolf neve egész programot jelent a mi művészi kultúránkban, amelynek ő leglelkesebb és leghozzáértőbb apostolai közé tartozik. Az apostoli szerep nem mindig hálás, különösen nem, amikor valaki az ifjúságnak, a jövőnek szegődik apostolává, amelyet még csak harcok árán kell diadalra juttatni. A főváros művészi levegője még tele volt német klasszicizmussal, amikor a Kohner-képtár már világhírű francia gyűjteménnyel dicsekedhetett, amely csupa elsőrangú mesterek friss és élettel tele képeit mondhatta a magáénak. És amikor a magyar festészet otthagya Münchent és Páris felé fordult, Kohner báró lelkes és áldozatkész támogatója lett az új iránynak, amelynek diadalát minden eszközzel elősegítette. Képtárában ott találjuk az új magyar festővilág minden jelesét a legifjabb generációig. De nemcsak képvásárlással mozdította elő a művészi érdekeket, hanem egész művészi telepet is alapított Szolnokon és ha a magyar műtörténet meg fog emlékezni a szolnoki iskoláról, nem fog megfeledkezhetni életbehívójáról és inspirátoráról, báró Kohner Adolfról sem, akinek különben szolnoki kastélyában is nagy képtára van. (Itt eszembe jut nagy festőnknek, Fényes Adolfnak egyik nyilatkozata, aki kérdésemre, hogy nem forgat-e agyában valami zsidó vagy bibliai témát kidolgozásra, azt felelte, hogy foglalkozik Ábrahám bibliai alakjával, van már vázlata is róla, de nem mutathatja meg mielőtt teljesen kész, mert az egészen sajátos valami lesz, afféle „szolnoki Ábrahám“, vagyis

„szolnoki“ festői felfogással. Mily szép is volna, ha a báró Kohner Adolf alapította művészi telepről legalább egy részleges „szolnoki Bibliát“ kapnánk, ahogy van pl. Michelangelo-bibliánk és Rembrandt-bibliánk!)

Báró Kohner budapesti műgyűjteménye szorosan összefügg a szolnokiával, amely ezt mintegy kiegészíti, de ezúttal csak a fővárosról lesz szó, arról, amelyet a bajza-utcai palota rejt magában. Mikor másfél évvel ezelőtt, a Lilien-kiállítás alkalmából, a Budapesten időző mesterrel együtt gyönyörködtünk az empire-stílusú Kohner-palota felhalmozott műkincseiben, Lilien valóságos extázissal fordult felém: „Ezt a gyűjteményt be kellene mutatni a Mult és Jövőben!“ Őszintén bevallva, akkor még idegenkedtem a godnolattól, hogy egy műgyűjteményt mutassak be, minthogy a dolog kissé szokatlan volt. „És ön azt hiszi — szolt habozásom láttára Lilien —, hogy egy ilyen művészi gyűjtéshez nem kell legalább is annyi művészi tehetség, amennyivel esetleg egy festő vagy szobrász, mint zsidó művész ünnepeltetné magát?“ Azóta ismételtlen volt alkalmam kifejtetni, hogy a műgyűjtés nem tekinthető az anyagi felesleg egyik levezetési módjának vagy holmi nemes irányba terelt luxusérzéknek, hanem igaz művészlelkek diszpozíciójának megnyilvánulását kell látni benne, ami más körülmények közt talán művészi alkotásokban nyilvánult volna meg. (Aminthogy pl. báró Kohner dr. egyik leánya, Fényes Adolf mesternek nagytehetségű tanítványa, már a festőművészeti alkotás terén ígér sokat.) De ez természetesen csak igazán nagystílusú műgyűj-

tökre vonatkozhatik, olyanokra, akiknek gyűjtése valóságos alkotás, akiknek gyűjteményei magukon viselik egy magasabbrendű műízlés karakterét.

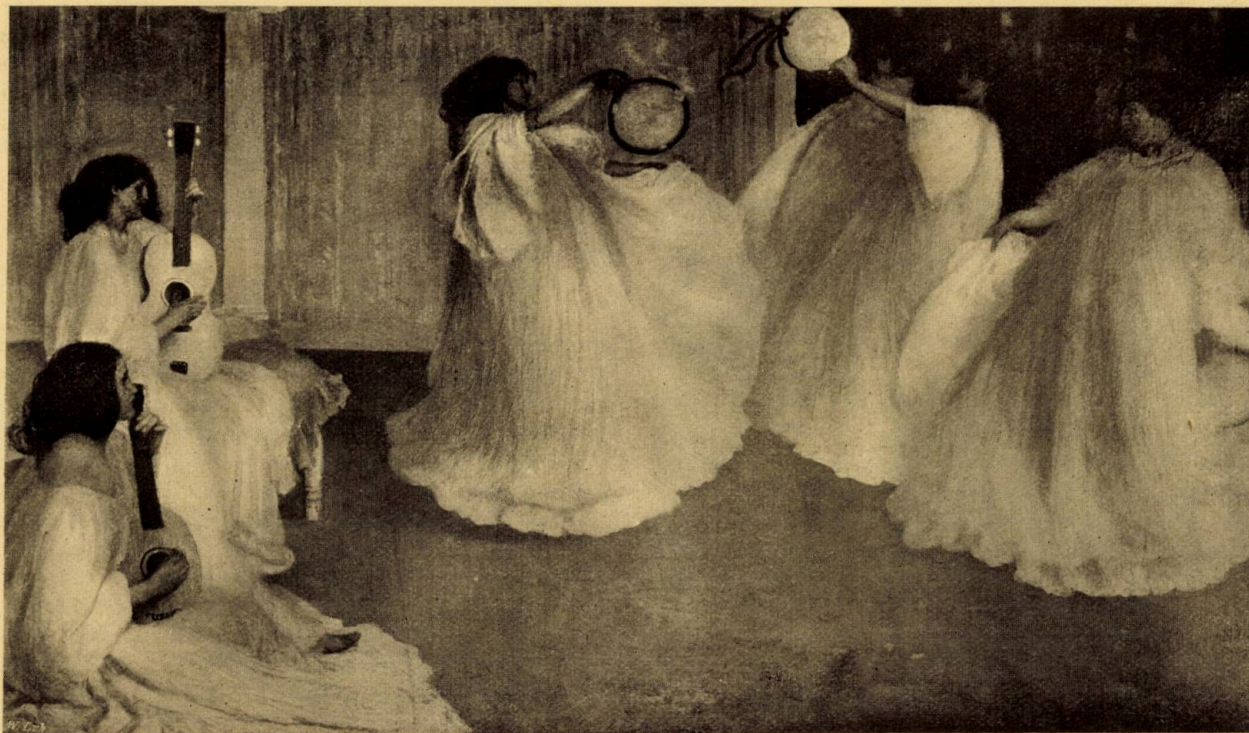
Báró Kohner francia gyűjteményében pl. a szemlélő végigtanulmányozhatja a francia művészet egész fejlődését, amint az olasz reneszánsz és a XVII. század holland festőinek hagyományait továbbfejlesztí és a modern francia festészet magaslatára emeli. Látjuk a szinte ellentétesnek látszó irányoknak harmonikus egybeolvadását, a különböző hatások kiegyenlítését és a forradalmi hangulatok művészi elsimulását. A gyűjteményt az összefüggésénél fogva idetartozó Goya („Az akasztott”) vezeti be, amely azelőtt a madridi Marques de Romana birtokában volt. Goya hatását mutatja Daumier, akihez ismét Delacroix áll közel, utóbbinak riválisa pedig Géricault. Mindháromtól kitűnő oeuvre-t tartalmaz a gyűjtemény, valamint hogy itt találjuk Courbet egyik legjobb tájképét. Fantin-Latour, Monticelli, Puvis de Chavannes, Carrière egészítik ki a csoportot. A francia impresszionistákat Manet, Monet, Renoir, Cézanne, Van Gogh, Sisley, Gauguin, Matisse, Toulouse-Latrec képviselik, akikhez még Denis, Bonnard és Puy csatlakozik. Legújabbban pedig a gyűjtemény még egy igen értékes Corot-val gyarapodott.

És ugyanígy végigmehetünk a magyar festészet utolsó ötven évének történetén, megismerkedhetünk ennek az új fejlődésnek minden nevesebb alakjával és a legnagyobb magyar mesterek is egy-egy chef-de-oeuvre-val vannak képviselve,

Munkácsy, Paál László, Szinnyei-Merse Pál, Rippl-Rónai, Fényes Adolf, Csók István, Magyar-Mannheimer, Ferenczy, Kernstock és a magyar művészi reneszánsznak minden nevezetessége. A magyar és francia művészet mintegy gerince a gyűjteménynek, amelyet azonban más mesterek művei, németek, osztrákok, angolok, svédek és finnek még kiegészítenek. Ehhez járul még az antik, középkori és újkori plasztika számos gyöngye és a régi és új iparművészetnek sok remeke, amikről a legművészebb nivójú reprodukciók is csak halvány fogalmat nyújthatnak.

Annak azonban, aki ebből a muzeális rendszerességből arra következtetne, hogy itt egy szabályszerű Szépművészeti Múzeummal en miniatűr van dolgunk, nagyszerű meglepetésül szolgál, amikor a Kohner-palota halljába vagy szalonjaiba belép és a műtárgyak pompás szobadiszerű elhelyezésének harmóniájában nem is veszi észre, hogy most egy hatalmas műgyűjteménnyel ismerkedik meg. Minden darab, minden kép harmonikusan illeszkedik bele a nagystílus berendezésbe, amelynek természetes kiegészítőjéül tűnik fel. Rengeteg kép, kis- és nagypasztika, szőnyeg, vázák, bronzok, porcellánok, stb. stb. szorosan egymás mellett és mégsincs sehol semmi túlsúlyosság, semmi erőltettség, csak a millió teljes művészi átítatottsága érzik és egy kéz munkája, amely nemcsak a szerzésben, hanem a szeretetteljes elhelyezésben is gyönyörűséget talál.

Csak mikor közelebből tekintjük meg az egyes tárgyakat, látjuk, hogy mennyi műkincs előtt

R. Anning Bell „Adagio”, (De la collection du baron Kohner.)

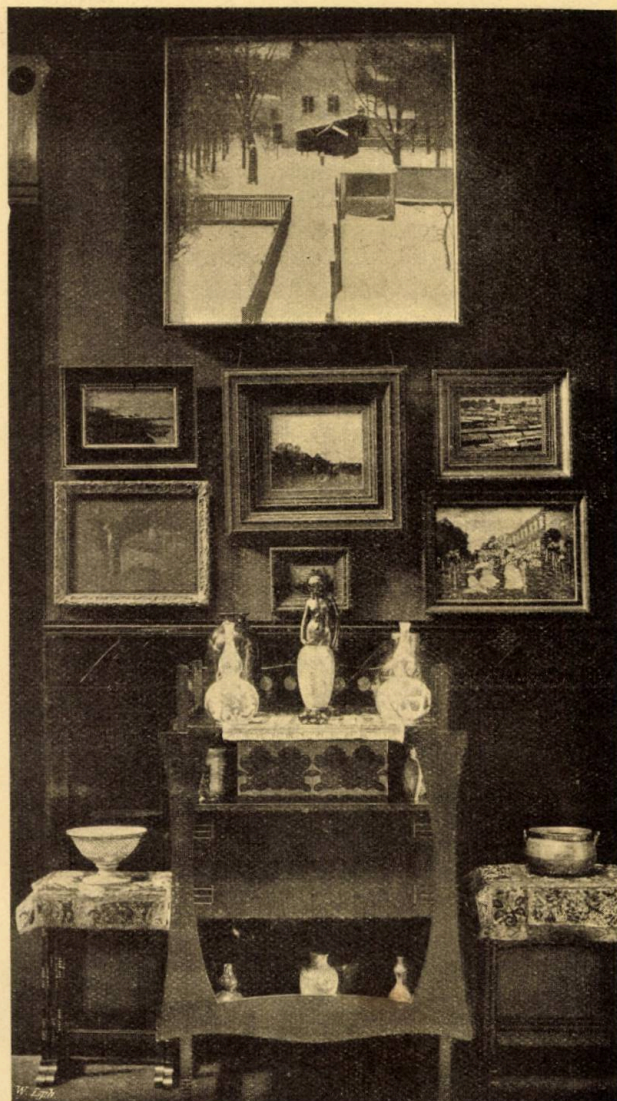
R. Anning Bell „Adagio”, (Báró Kohner műgyűjteményéből.)

állunk. Lépünk a nagy lépcsős hall egyik oltárszerű sarkához; a kandallóhoz. Előtte a közepén egy antik római szarkofág töredéke, mellette egy XVII. századbeli augsburgi díszserleg és ritka óherendi porcellánok és egy gyönyörű régi pergament „megílla“ ezüst tokkal, amilyeneket a Múlt és Jövő Becalél-kiállításán lehetett látni új utánzatban; balra Corot: Dupuy Parlier bizarr portréja, alatta egy pompás Csendélet Fényes Adolftól, aki a magyarok közül báró Kohner kedvenc festője, jobbra fent Lotz Károlynak egyik kitűnő női arcképe, alatta Szinnyi-Merse Pálnak

Hall sarok. Képek: fent Ferenczy: „A reggeli“, Berthe Morizot „Arc-kép“; alatta Mészöly, Wellmann, Kacziány, Pállik. Szekrény Hoffmann Engelhardt-féle figurális intarziákkal. Rajta antik Neptun-fej (Római, III. sz. Kr. u.). Zsiráf, Hugó Lederer műve. (Br. Kohner műgyűjteményéből.) Coin de Hall. Tableaux: „Le déjeuner“ de Ferenczy, „Portrait“ de Berthe Morizot; la-dessous Mészöly, Wellmann, Kacziány, Pállik. Armoire, avec des intarses d'Engelhardt Hoffmann. La-dessus: tête de Neptune (romain, III. s. après J.-Chr.). Girafe, Objet d'art de Hugo Lederer. (De la collection du baron Kohner.)

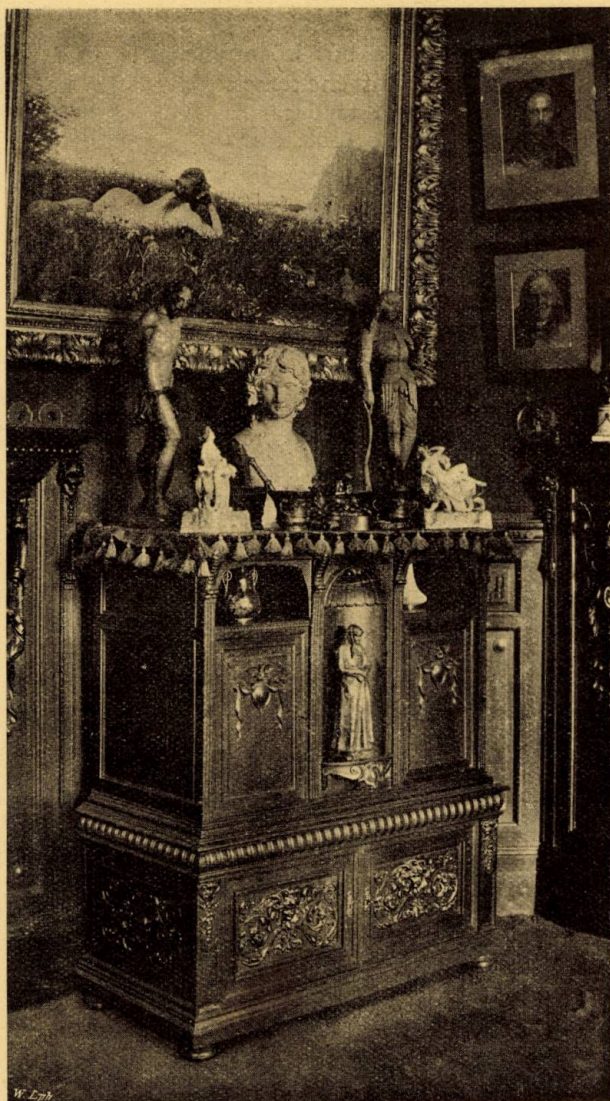
Hall oldal. Képek: fent Carl Moß „Téli ház“; alatta Mészöly (2), Szilányi; legulul E. Carrière, Mészöly, Rippl-Rónai. A szobor ébenfa, Sámuel Kornéltól. Szekrény Olbrich egyik első műve. (Báró Kohner műgyűjteményéből). — Côté de Hall. En haut „Maison d'hiver“ de Charles Moß; puis tableaux de Mészöly (2), Szilányi; en bas E. Carrière, Mészöly, Rippl-Rónai. La statuette de Cornelius Samuel est en ébène. Armoire oeuvre d'Olbrich. (De la collection du baron Kohner.)

egyik korai munkája: A patak (1883). És ekkor még mindig csak a nagyobb darabokat néztük meg, a sarokban, pedig az itt szétszórta elhelyezett „apróságok“ is külön tanulmányt érdemelnek.

Vagy nézzünk egy másik sarkot, ugyancsak a hallban: Fent Ferenczy Károlynak pompás „Reggeli“-je, mellette egy arckép Berthe Morizottól, alattuk sorban Mészöly, Wellmann, Kacziány, Pállik egy-egy képe, az alattuk álló kis szekrény Hoffmann-Engelhardt féle, figurális intarziákkal, rajta egy antik római Neptunus fej, a III. századból, az asztalon giraff, bronz, Hugo Lederer műve, hogy az „apróságokat“ újra mellőzzük.

Lépünk be az ajtón a férfiszobába és állunk meg mindjárt a sarokban oldalt álló faragott szekrény előtt. Fönt Szinnyi-Merse Pál egyik

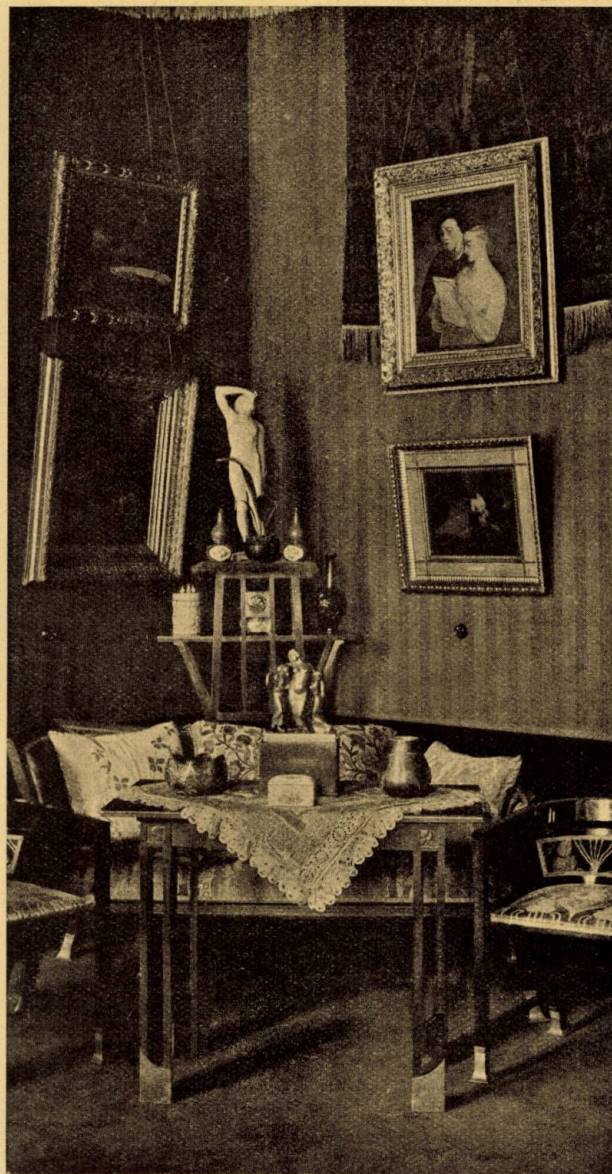
Fértiszoba-szekrény. Képek: fent „A pacsirta” Szinnyei-Merse Pál; jobbra Székely Bertalan két tanulmánya. Márvány Antinous-fej. (Római, a IV. századból.) (Báró Kohner műgyűjteményéből.) — Armoire de chambre de monsieur. Au mur: „Alouette”, de Paul Szinnyei-Merse; à droite: Deux études de Barthélémi Székely. Tête d’Antinous, marbre (romain, du IV. s.).

(De la collection du baron Kohner.)

főműve: „A pacsirta”, jobbra Székely Bertalannak két tanulmánya, a szekrényen egy római Antinous-fej, márvány a IV. századból, körülötte reneszánsz-korabeli bronzmozsarak és XVIII. századbeli francia kis bronzok, kétoldalt régi faszobrok, egy magyar eredetű Szent György a XIV. századból, előttük és alattuk régi porcellánfigurák, a fülkében pedig egy bronzszobor Telcs Edétől. És ekkor ismét csak a nagyobb dolgokat vettük szemügyre.

És így haladhatunk végig sarokról sarokra. Ott az íróasztal, telerakva bronzokkal, fölötté képek Benczúr, Stewens, Uhde, Axel Gallentől, fönt egy mellszobor, mészkö, a XIV. századból, a francia gótika műve, a falon szőnyeg a XVIII. századból (Giordes). Itt a divány támláján a legkülön-

böző kor- és náciobeli vázakkal, mellette egy bronzszobor Max Klingertől. Vagy ha befordulunk a hallból a „kis szalon”-ba, amely mindenesetre csak az itteni gyönyörű „nagy szalon” mellett mondható kicsinek és megállunk mindjárt jobbra a saroknál, meglátjuk fönt Daumier híres „Éneklő pár”-ját, mögötte figurális perzsa Kirman-szőnyeg a XVI. századból, alatta Goya „Az Akasztott”-ja, balra csendélet Ribottól, alatta Courbet: Pihenője, az asztalon egy szobor-csoportozat, amely a szolgálóktól támogatott Eszter királynőt ábrázolja, Kalmár Elzától, mögötte másik műve „Vágyódás”,

Kisszalon-sarok. A két szobor Kalmár Elza „Vágyódás” és „Eszter”; fent H. Daumier „Éneklő pár”. Továbbá Goya, Ribot Courbet. Jobbsarokban: XVI. századbeli figurális perzsa kirmán szőnyeg. (Báró Kohner műgyűjteményéből.) — Coin de petit salon. Deux statues „L’envie” et „Esther” par Elise Kalmár; en haut: „Couple chantant” de H. Daumier; puis Goya, Ribot, Courbet; au coin à droite: tapis persan Kirman (XVI. s.).

(De la collection du baron Kohner.)

márvány. Köröskörül vázák, csipkék, porcellánok, órák és mindenféle művészi becsú apróságok. Innen a zeneterembe lépve, a falon zenei ritmusú képek lejtnek a szemünk elé, a zongora mellől Beethoven-márványszobra (Telcs) mered reánk, az ablaknál pedig, mint lágyan összezsengő, halk, finom akkordok, csiszolt üveg alatt csillognak össze apró, drága metszett-kövek különböző korokból.

Báró Kohneréknél különben a művészi hajlam családi örökség. A Kohner-gyűjtemény első alapjait néhai Kohner Károly rakta le és Kohner Adolf báró folytatja és fejleszti a családi tradíciókat, amint hogy folytatja és fejleszti a Kohner-család nemes zsidó érzését és híthűségét is. Ott látjuk a fórumon a legelső sorban mindenütt, ahol a zsidóság kulturális és szociális ügyéért kell harcolni és miként művészi programjában, itt is elsősorban a jövő lelkesíti. A hitközségi életben a nagy és egyetemes szempontok érvényesítéséért, a helyzettisztító differenciálódásért és a teljes vélemény szabadság szuverénitására száll sikkra, a Kézműegyletben zsidó föld- és kézművesek mellett zsidó iparművészeket törekszik nevelni és számos eddigi tisztsége mellett a legújabb a Közalaphoz fűzi, amely egyéb kulturális feladatain kívül ifjú zsidó művészeknek törekszik a művészi alkotáshoz vezető utat megkönnyíteni.

SZÁSZ MENYHÉRT: SZOMORÚ ESŐK...

A nagy mezők mind sárig áznak
A rügyek is halottá fáznak
A háztetők — mint öreg szemek —
A gyöngeségtől sírnak, sírnak
Katonafiúk messze, messze
A kedvesnek, ilyenkor írnak . . .

A patakok is megduzzadnak
Hűvös vize lesz a kutaknak,
Otthon most náluk az udvaron
Az eső elé dézsát tesznek
Vidám mosónők karja fénylik
A ruhák oly fehérek lesznek.

Milyen jó nekem. Semmi, Semmi.
Az éltet után pontot tenni.
Most beülök egy kávéházba
Az eső rossz, az eső ríkat,
És elköltjük az Életünket
Mint utolsó forintjainkat.

Milyen jó ez így. Ülni, ülni
Rossz pikkolómon felhevülni,
Bús szivarom füstjét lenyelni
Mint sok-sok folyó, forró könnyet
S ha jön egy koldus, boldog, béna
Venni tőle egy daloskönyvet . . .

Úgy dül az eső halkán, csöndbe
Mint boldogság a bús közönybe.
Verebek gyászdzáld énekelnek
A levegő tüdőket tépdés,
Ilyenkor megy az örök útra,
Kinek a szíve vágytól véres . . .

Egyszer tudom, majd visszatérnek
A vágyak s mindent visszakérnek . . .
De mi elbűvünk a közönybe,
Legfeljebb sajnáljuk a fákat,
Akikre úgy jó rá az eső,
Mint forró szívre, jeges bánat.

Majd felnézünk a fellegekre,
Emlékezünk régi kedvesekre . . .
Örvendünk mások gyermekének,
Minden koldusnak krajcárt vetünk,
A régi nőket meg nem látjuk
És volt magunkon jót nevetünk . . .

S ha jő az eső júliusban,
Megtépve vágyban, jogban, jussban,
Köhintünk egyet és legyintünk
Sovány kezünkkel fel az égig.
Mindegy ez már . . . Komédiánkat
El kell játszani egész végig.

De van még vigasz: — Isten . . . munka . . .
És hogy ne nézzünk önmagunkra,
Csak sajnáljuk a vézna fákat
S gondoljuk: — otthon esőt fognak,
Jó lesz szennyesre . . . élet-vére
Halott lepelnék, élet-foknak.

Ruhánkat mossátok fehérre . . .

KÁRMÁN HENRIK: HÓNAPOSSZOBÁBAN.

Más fog itt heverni, örülni, meg sírni,
Szépbetűs levelet egy faluba írni.

Más fog itt álmodni, alkonyatkor várni,
Sok drága írást, kistiókba zárni.

A polcra más tesz könyvet, vázába virágot,
Más látja majd innen szépnek a világot

Más fog itt örülni, vigadni, tombolni,
Erőtől robbanva pamlagra omolni.

Más fog itt harcolni, küzdeni meg hinni,
Az örök ifjúságra jó hosszúkat inni.

S a vén bútorokból túl dalon, vigágon
Mementóként kisír elmúlt ifjúságot!

Férfiszoba-sarok. Képek: Benczúr Gyula: „Tanulmány”; alatta Alfred Stevens: „Tenger”. Br. Kohner Adolfné arcképe, festette: Axel Gallén. Uhde: „Heideprinzesschen”. A melliszobor a XIV. század elejéről van (francia gótstílusú mészkö). A szőnyeg a falon XVIII. sz. Giordes. (Báró Kohner műgyűjteményéből). — Coin de cabinet de travail. Tableaux: Jules Benczúr: „Etude”; au-dessous: Alfred Stevens: „Mer”. Portrait de Mme la baronne Adolphe Kohner, peint par Axel Gallén. Uhde: „Princesse de bruyère.” La buste est du commencement du XIV. s. (gotique française, calcaire.) Le tapis au mur est du XVIII. s. (Giordes). (De la collection du baron Kohner.)

LENGYEL ERNŐ: AZ UTOLSÓ GETTÓ.

I.

Dél volt, ájult, forró dél, a vakító napsütésben szinte lobogott a hegy és Forgács lihegve loholt a falu felé. Oláhberék . . . hát Oláhberék a végállomás, gondolta, a föld, ahol élni, halni kell és úgy érezte, hogy mindennek vége. egy idegen bolygóra került, idegen faunába és el fog pusztulni a mezőn. Gyom verte fel az utat, a merre járt, túlhan — a lejtő alatt — haptákban álltak a nyárfák, a cigánysátor rongyain bágyadtan hín-tázott a szél . . . a messzeségből kutyák vonítottak, valaki káromkodott és Forgács arra gondolt: mi lenne, ha ő most szépen sarkonfordulna és futna vissza, vissza a vonatba, a városba, mi lenne . . .

Az első ember akivel találkozott, egy finánc volt. A hegyoldal vörös csikjai mögül bukott elő, a sapkáján csillogott a fény, a kezében puska, mögötte valami huszársípkás parasztleány balagott.

Az állam, gondolta Forgács, milyen nagy dolog is ez, hogy ez a szőke legény most itt exercéroz: a falu alszik, a falu pállik a hőségbe, de az állam éber, itt kocog a hegy kúpja alatt, egy sróf, egy kapocs a Szent István birodalmából.

Fr. Uhde: Das Heideprinzesschen.
(Bárá Kohnér mügyüjteményéből.)

Fr. Uhde: Princesse de bruyère.
(De la collection du br. Kohnér.)

A finánc minderre nem gondolt — egész rossz finánc lett volna, ha gondolt volna — a finánc arra gondolt, hogy ki az a nyurga férfiú, ki ija-fija, aki most a falunak tart.

— Merre mén?

— Berekre.

A szőke megállt; most már értette:

— Az új notárius?

— Az.

Forgács bizony nem volt nagyon rátarti a hivatalára . . . valamit azonban várt, hogy az inkognitóját levetette. Valamit . . . talán azt, hogy a szőke lekapja a süvegét, vagy azt, hogy egy pár lépésre elkísérje, tudja Isten . . . Csak annyit, hogy azt mondja: sok szerencsét az úrnak . . . ilyesmit. Nem, a szőke egy szót se szólt és csak a huszársípkás vetette oda elmenőben:

— No, ezt is megértem. Zsidó notáriust is láttam.

Forgács elhalványult. Hát ez . . . ez, gondolta magában, ez az. Zsidó. Itt is: zsidó. Lám — gondolta és a gondolat szintetorkonragadta — Oláhberék nincs is olyan messzi a világtól. A refrén itt is a régi: zsidó. És egyszerre elborította az emlékek árja a jövőendő kulisszái mögül, az öntudat csapóajtóin felnyílt a múlt és eléje bomlott az egész élete. A nagy zöld kapu, az óriási udvar a „zsidó udvar“, ahogy a nagy délvidéki városban hívták. Wéber, a nyurga sváb fiú, aki az első nap, hogy iskolába járt, leütötte a kalapot fejeéről, mert nem emelte le a plébánia-templom előtt; Radák, a táblabíró fia, akit a legjobban szeretett a kis cimborák közül és aki kedves — szinte ijedt — nagyképűséggel közölte vele, hogy: nekem nem szabad többet veled járni, anya megtiltotta, mert zsidó vagy. A templom, az ünnepek, a péntek esték és a szombat délutánok . . . a nagyapja, akit a Volga pusztaságából rázott, cibált ide a déli szél és aki úgy tudott mesélni, mint senki más és úgy tudott énekelni, mint senki más; és mesélt és énekelt és egyszerre mindenki sírt és az emberek összebújtak és kis lelkét megrázta a félelem. A középiskola . . . a neuraszténia előkészítő tanfolyama, a maga pizkos, riadt, nyomorult kis boldogtalansága, az első könyvek, Andersen, azután Hoffmann, Jókai, Kemény a Zord Idők, Abafi, az idegek rémuralma, sejtések, mérges szerelmek, örökös rettegek, magános barangolások az árva réteken, az első térdrehullás és az első kétkedés, a nagy exámen . . . a matura. Pest. Az Üllői-út 21. IV. 68. Reggelitlen reggelek; tejcsarnokbeli ebédek. Az egyetem. Az egész nagy város, a maga minden csábításával, álnokságával, rettentő sodrával. Az ifjú pogányság esztendei; vívódások, vert hadak és vakmerő remények. A zsidóság — és a maga zsidóságának — a defenzívája. „Valóban — miért vagyunk?“ kérdezte olykor, ha — korgó gyomorral, lázas fővel — hazabotorkált a könyvtárból, a forró vitaestékből, véges-végtelen utcai disszertálásokról. Miért vagyunk? A gettó-